

Katsausartikkeli

Ekologisista kriiseistä globaalisti oikeudenmukaiseen kestävyys siirtymään? Feministisiä ja postkolonialistisia näkökulmia

Riina Bhatia, yhteiskuntatieteiden maisteri, Master of Science, väitöskirjatutkija, research scientist, valtiotieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto ja Teknologian tutkimuskeskus VTT

Emma Lamberg, valtiotieteiden tohtori, tutkijatohtori, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Turun yliopisto

Abstrakti

Sukupuoli ja sosiaalinen uusintaminen sekä globaalin talouteen kytkeytyvät koloniaalit valtasuhteet ovat olleet keskeisiä katvealueita niin kansainvälisessä kuin suomalaisessakin poliittisen talouden tutkimuksessa. Myös ekologisia kriisejä ja kestävyys siirtymää koskevassa poliittisen talouden tutkimuksessa globaali sukupuolittunut eriarvoisuus on jäänyt suhteellisen vähälle huomiolle. Toisinaan myös ekologisten kriisien feministiset ja postkolonialistiset analyysit ovat jääneet etäälle toisistaan. Siksi tämä katsaus pohtii ekologiin kriiseihin ja kestävyys siirtymään liittyviä poliittisen talouden kysymyksiä korostamalla teoreettista synergiaa feministisen ja postkolonialistisen analyysin välillä. Ensin katsaus arvioi, miten feministinen ja postkolonialistinen tarkastelu lisää ymmärrystä ilmastokriisiin liittyvistä globaaleista rakenteellisista eriarvoisuuksista. Toiseksi katsaus luotaa, miten myös kestävyys siirtymään tähtäävät toimet kietoutuvat globaalissa taloudessa koloniaaliin ja sukupuolittuneeseen alistukseen. Lopuksi katsaus perustelee, miksi feministinen ja postkolonialistinen tarkastelu ovat edellytyksiä globaalisti solidaarisemman kestävyys siirtymän kuvittelulle, ja näin peräänkuuluttaa tarvetta talouteen kytkeytyvien kriisien moninäkökulmaiselle tarkastelulle.

Avainsanat: ekologiset kriisit, kestävyys siirtymä, globaali poliittinen talous, feminismi, postkolonialismi
<https://doi.org/10.51810/pt.142438>

Johdanto

Talousjärjestelmään kytkeytyvät globaalit kriisit ovat taipuvaisia syventämään sukupuoleen, luokkaan, rotuun ja kansalaisuuteen kytkeytyviä eriarvoisuuksia ja sortoa sekä yhteiskuntien sisällä että niiden välillä (Ghosh 2022; Hozic ja True 2016). Nykyiset ekologiset kriisit, kuten ilmastokriisi sekä siihen likeisesti kytkeytyvä luontokato, eivät ole poikkeus: muiden talousjärjestelmään linkittyvien systeemisten kriisien tavoin niillä on taipumus syventää globaalia eriarvoisuutta ja epätasa-arvoa (Bhambra ja Newell 2023; Heintz ym. 2021; Sultana 2022). Ekologiset kriisit ja ratkaisut niiden selättämiseen ovat Suomesakin nousseet poliittisen talouden tutkijoiden tarkastelun kohteeksi, etenkin viime vuosina (esim. Järvensivu ym. 2023; Vadén ym. 2019). Kuitenkin näihin kriiseihin kytkeytyvää risteävää eriarvoisuutta ja sortoa sekä globaalin ilmasto-oikeudenmukaisuuden kysymyksiä on toistaiseksi käsitelty verrattain vähän suomalaisessa poliittisen talouden tutkimuksessa (ks. kuitenkin Houtbeckers 2022).

Siksi tässä katsauksessa pyrimme jatkamaan ilmastokriisistä ja kestävyys-siirtymästä Suomessa käytävää poliittisen talouden keskustelua täydentämällä sitä feministisin ja postkolonialistisin tulokulmin. Eritoten tavoitteenamme on pohtia, miten feminististä ja postkolonialistista teoriaa hyödyntävä tutkimus voi lisätä ymmärrystä ekologisten kriisien globaalista poliittisesta taloudesta sekä niistä risteävistä eriarvoisuuksista, joita sekä ilmastokriisiin että kestävyys-siirtymään kytkeytyy. Tarkasteluamme on siivittänyt teemanumeron kirjoituskutsu, joka kehotti tuomaan esiin globaalin poliittisen talouden tutkimuksessa katveeseen jääneitä mutta enemmän näkyvyyttä ansaitsevia teemoja. Kohdennamme katseemme etenkin kolmeen kansainvälisessä poliittisen talouden tutkimuksessa tunnistettuun katvealueeseen tai sokeaan pisteeseen (ks. myös Best ym. 2021; LeBaron ym. 2021).

Näistä ensimmäinen on ilmastokriisi, jota on poliittisen talouden tutkimuksessa usein tarkasteltu erilliskysymyksenä siitä huolimatta, että kriisi perustavanlaatuisesti muokkaa globaalin poliittisen talouden dynamiikkoja. Näin se vaikuttaa myös poliittisen talouden perinteisempiin tutkimuskoh-teisiin, kuten rahoitusmarkkinoihin, kansainväliseen kauppaan ja maailmantalouden hallintaan. (Paterson 2021.) Toiseksi otamme lähtökohdaksemme huomion *koloniaalista globaalista taloudesta* poliittisen talouden tutkimuksen

kenties keskeisimpänä sokeana pisteenä. Vaikka poliittisen talouden tutkimuksessa on jo pitkään tarkasteltu globaalin talouden eriarvoisia järjestyksiä (esim. Wallerstein 2004), valtaosa poliittisen talouden tutkimuksesta jättää yhä huomioimatta sekä koloniaalin sarron historialliset dynamiikat että kolonialismin yhä jatkuvan perinnön (Bhambra 2021). Kolmas tarkastelumme kannalta olennainen sokea piste liittyy useiden poliittisen talouden analyysien tapaan sivuuttaa talousjärjestelmän sukupuolittuneisuus – huolimatta feminististen poliittisen talouden tutkijoiden pitkäjänteisestä työstä (esim. Bakker ja Gill 2003; Bakker 2007; Elias ja Rai 2019). Feministitutkijat ovatkin pyrkineet tuomaan esiin, kuinka esimerkiksi sukupuolittuneelle työnjaolle rakentuva hoivan aliarvostus ja hyödyntäminen ylläpitävät sekä globaalia poliittista taloutta että naisten alisteista asemaa (Elomäki ja Ylöstalo 2021; LeBaron ym. 2021, 287; Prügl 2021).

Valottamalla ristiin näitä kolmea katvealuetta pyrimme tuomaan esiin sekä feministisen että postkolonialistisen analyysin tarpeellisuutta ilmastokriisiin ja kestävyysmurroksen ymmärtämisessä. Etenkin pyrimme korostamaan feministisen ja postkolonialistisen lähestymistapojen *teoreettista synergiaa* ilmastokriisiin kytkeytyvien sosiaalisten eriarvoisuuksien ymmärtämisessä. Teoreettisen synergian ajatuksen lainaamme sosiologi Ali Meghjiltä. Meghji (2022) painottaa, että vaikka kriittisen rotuteorian ja dekoloniaalin teorian perinteillä on keskeisiä eroja, molempia tarvitaan. Teoreettisella synergialla Meghji tarkoittaa sitä, ettei kahta erilaista teoriaperinnettä ole tarpeen sulauttaa toisiinsa tai tehdä hierarkkista erottelua niiden välille. Sen sijaan niitä voi olenmaisista eroistaan huolimatta kuljettaa yhdessä. Näin voidaan myös puuttua kummankin teoriaperinteen sokeisiin pisteisiin (emt., 659).

Meille teoreettisen synergian ajatus tarkoittaa sitä, että kahden teoriaperinteen kuljettaminen rinnakkain auttaa muodostamaan kokonaisvaltaisemman käsityksen ilmastokriisiin kytkeytyvistä globaaleista intersektionaalisista eriarvoisuuksista. Vaikka siis esimerkiksi feministinen poliittisen talouden tutkimus on osittain sivuuttanut globaalin talouden kolonialistiset dynamiikat, ei olisi mielekäästä luopua feministisestä analyysistä tai sulauttaa postkolonialistista analyysii osaksi sitä. Lisäksi haluamme feminististä ja postkolonialistista kirjallisuutta tarkastelemalla havainnollistaa, miten teoreettinen moninaisuus voi syventää kollektiivista ymmärrystä hoivan, sosiaalisen eriarvoisuuden ja ekologisten kriisien yhteenkietoutumista globaalissa poliittisessa taloudessa.

Katsauksessa pohdimme seuraavaksi, miten feministinen ja postkolonialistinen poliittisen talouden tutkimus lisäävät ymmärrystä ekologisiin kriiseihin liittyvistä globaaleista rakenteellisista eriarvoisuuksista. Yhtäältä puntaroimme, kuinka feministiset ja postkolonialistiset tutkimukset ovat tahoillaan lisänneet ymmärrystä ekologisiin kriiseihin liittyvistä vallasta ja eriarvoisuudesta; toisaalta osoitamme tarpeen tuoda näitä analyysejä likemmäksi toisiaan. Sen jälkeen tuomme esiin, miten feministinen ja postkolonialistinen poliittisen talouden tutkimus lisäävät ymmärrystä valtavirtaiseen kestävyyssiirtymään liittyvistä alistuksen ja epätasa-arvon ulottuvuuksista. Näitä ulottuvuuksia havainnollistaaksemme tarkastelemme etenkin energiasiirtymää ja siihen kytkeytyvää *ekstraktivistista*, eli luonnonvaroja ylikuluttavaa ja ehdyttävää, logiikkaa. Katsauksen lopuksi pohdimme, millaisia eväitä feministinen ja postkolonialistinen poliittisen talouden tutkimus antavat globaalisti solidaarisemman kestävyys siirtymän kuvitteluun.

Ekologiset kriisit syventävät globaalia sukupuolittunutta eriarvoisuutta

Muiden talousjärjestelmään liittyvien kriisien tavoin myös ekologiset kriisit syventävät eriarvoisuutta, sillä ekologisesta katastrofista kärsivät etenkin ne, jotka ovat vähiten vastuussa kriisin synnystä. Ilmaston lämpenemisen ja sään ääri-ilmiöiden seuraukset osuvat etenkin globaalissa etelässä asuviin köyhiin tyttöihin ja naisiin, joista monet kuuluvat kolonisoituihin ja rodullistettuihin ryhmiin. (Heintz ym. 2021; UN Women 2014; UN Women 2021.) Kuten monet tutkijat ovat esittäneet, ilmaston, eriarvoisuuden ja hoivan globaaleilla toisiinsa kietoutuvilla kriiseillä on yhteiset juuret talousjärjestelmässä, joka on tavoitellut tuottavuutta, kilpailukykyä ja talouskasvua elämän ylläpidon ja oikeudenmukaisuuden kustannuksella – esimerkiksi riistämällä luontoa, naisten ja tyttöjen tekemää palkatonta työtä sekä rodullistettuja ja kolonisoituja ihmisiä (Arruzza ym. 2019; Bhattacharyya 2018; Fraser 2014; Bhambra ja Newell 2023).

Siten sekä talousjärjestelmän sukupuolittuneet että koloniaalit rakenteet ylläpitävät ylikuluttavaa ja ekologista tuhoa kiihdyttävää talousjärjestelmää. Kuitenkin – kuten poliittisen talouden tutkimuksessa laajemminkin (Rai 2019) – myös ekologisista kriiseistä koskevassa tutkimuksessa postkolonialistiset

ja feministiset keskustelut ovat osin jääneet etäälle toisistaan. Esimerkiksi postkolonialistinen tutkimus toisinaan sivuuttaa ekologiseen tuhoon kytkeytyvät sukupuolittuneen vallan regiimit, kun taas feministinen tutkimus jättää katveeseen globaalin talouden kolonialistiseen järjestykseen kytkeytyvät erot. Teoriaperinteiden välinen kriittinen synergia auttaakin saavuttamaan kokonaisvaltaisempaa ymmärrystä ilmastokriisin poliittisesta taloudesta ja etenkin siihen kytkeytyvästä globaalista sukupuolittuneesta eriarvoisuudesta.

Teoreettisen synergian ensimmäinen puoli kytkeytyy postkolonialistiseen tarkasteluun. Postkolonialistinen globaalin poliittisen talouden tutkimus on tuonut esiin, kuinka globaalin pohjoisen talouksien vauraus ja valta globaalissa taloudessa ovat sekä historiallisesti että nykyään rakentuneet koloniaalille riistolle ja epätasa-arvoiselle vaihdolle globaalin pohjoisen ja etelän välillä. Tämän riiston keskeisiä ulottuvuuksia ovat kuluttamisen ja kasvun mallit, jotka ovat riippuvaisia globaalin etelän mineraalien ja luonnonvarojen ekstraktivistisesta hyödyntämisestä sekä rodullistettujen ja kolonisoitujen väestöjen halvasta ja pakotetusta työstä. (Bhambra ja Holmwood 2021; Bhambra 2021.) Kolonialistisen sorron ymmärtäminen on tärkeää myös ekologiin kriiseihin kytkeytyvän eriarvoisuuden ymmärtämiselle: vaikka ilmastokriisin juurisyytä on usein etsitty kapitalistisesta talousjärjestelmästä ja siihen kytkeytyvästä vallan ja vaurauden tavoittelusta, kriisin taustalla piilee myös kolonialistisia rakenteita. Selvimmin tämä näkyy siinä, miten kolonialismille rakentuva ekstraktivismi syventää ekologista tuhoa, sillä se on itsessään mahdollistanut ylikulutuksen sekä historiallisesti että nykyään. (Hickel ym. 2021.)

Globaalin pohjoisen rikkaiden maiden korkea tulotaso ja kulutuksen käytännöt ylläpitävätkin sekä globaalia eriarvoisuutta että ekologista tuhoa, sillä ne rakentuvat niin alkuperäisväestöjen, globaalin etelän asukkaiden ja rodullistettujen ihmisten kuin ilmaston ja luonnon riistolle. Tämä näkyy esimerkiksi globaalin etelän ja alkuperäisväestöjen pohjoisessa ja etelässä asuttamien alueiden metsien tuhoamisena, maiden anastuksena sekä luonnonvarojen ja mineraalien riistona. (Bhambra ja Newell 2023; Sultana, 2022; UN Women 2021.) Vuonna 2022 hallitustenvälinen ilmastonmuutospaneeli IPCC mainitsi ensimmäistä kertaa kolonialismin ilmastokriisin historiallisena ajurina ja toi esiin, kuinka kolonialismiin liittyvät eriarvoisuudet lisäävät kolonisoitujen ryhmien haavoittuvaisuutta ilmastokriisin edessä (IPCC 2023a; ks. myös Bhambra ja Newell 2023). Niin nykyään kuin historiallisestikin kolonialismin

vastaiset kamppailut ovatkin kytkeytyneet myös pyrkimyksiin suojella ympäristöjä tuhoutumiselta ja pilaantumiselta (Caretta ym. 2020).

Teoreettisen synergian toinen puoli puolestaan kytkeytyy feministiseen tarkasteluun. Feministisen poliittisen talouden tutkimuksen keskeisenä kontribuutiona on ollut lisätä ymmärrystä siitä, kuinka globaalissa taloudessa vaurauden ja vallan tavoittelu on rakentunut paitsi kolonialistiselle myös sukupuolittuneelle alistukselle (ks. Elomäki ja Ylöstalo 2021). Talouden sukupuolittuneisuus näkyy myös siinä, kuinka valtaosin naisten tekemä ilmainen ja alipalkattu elämää ylläpitävä työ kannattelee globaalia taloutta. Samalla tämä feministien sosiaalisiksi uusintamiseksi kutsuma työ on aliarvostettua ja sen taloudellinen merkitys on usein sivuutettua, jolloin uusintavasta työstä tulee tapa riistää sen tekijöitä. (Bakker ja Gill 2003; Elias ja Rai 2019; Prügl 2021.)

Nämä feministitutkijoiden havainnot ovat ajankohtaisia myös ilmastokriisin aikana. Esimerkiksi sosiaalista uusintamista koskevassa tutkimuksessa on tuotu esiin tarvetta kiinnittää huomiota uusintavan työn ekologisiin olosuhteisiin eli esimerkiksi elinkelpoiseen ja puhtaaseen ympäristöön elämän ylläpidon ennakkoehtona (Bakker 2007; Foley 2019). Lisäksi – ekologisen poliittisen talouden tutkimuksen tavoin – feministinen poliittisen talouden tutkimus on haastanut markkinakeskeistä talouskäsitystä ja tuonut esiin palkattoman hoivan ja elinkelpoisen ympäristön merkityksen kaiken inhimillisen ja talouden toiminnan ennakkoehtona. Samalla se on korostanut yhtäläisyyksiä palkattoman hoivan ja ympäristön riiston välillä: nykyistä talousjärjestelmää luonnehtii molempien taloudellisen merkityksen sivuuttaminen, samalla kun niitä kohdellaan rajattomina ja ilmaisina resursseina. Tuomalla esiin yhtäläisyyksiä palkattoman hoivan ja luonnonvarojen ehtymisen välillä feministinen poliittisen talouden tutkimus on laajentanut ymmärrystä kapitalistisen talousjärjestelmän kriiseistä korostamalla, että niitä ei voi ratkoa vain keskittymällä markkinoihin. Sen sijaan tulee huomioida, kuinka talouksien toiminta on riippuvaista talouden ulkopuolisiksi ymmärretyistä alueista, kuten palkattomasta hoivasta ja elinkelpoisesta ympäristöstä. Siksi elämän ylläpidon edellytysten ja elinkelpoisen elinympäristön systemaattinen rapauttaminen uhkaa jatkuessaan kaiken taloudellisen toiminnan ja ihmiselämän jatkuvuutta. (Bakker ja Gill 2019; Fraser 2014; Rai ym. 2014.)

Siinä missä postkolonialistinen analyysi on tuonut esiin kolonialistista ekstraktivismia ja sortoa ilmastokriisin taustalla, feministinen analyysi on

painottanut yhtäläisyyksiä luonnon ja palkattoman hoivan riiston välillä. Yhdessä lähestymistavat täydentävät vallitsevia teoreettisia selityksiä, jotka selittävät ilmastokriisin syitä sekä siihen liittyviä eriarvoisuuksia ensisijaisesti kapitalistiseen talousjärjestelmään liittyvällä vaurauden ja vallan kasautumisella. Lähestymistapoja ei kuitenkaan tule ymmärtää kilpailevina tai toisilleen vaihtoehtoisina, vaan ekologisten kriisien poliittisen talouden ymmärtäminen edellyttää sekä ylijärjestyksen koloniaalin sorron ja kytkeytyneiden globaalien talouksien että sukupuolittuneiden vallan regimien tarkastelua.

Ensinnäkin sukupuolittuneiden ja koloniaalien vallan regimien rinnakkainen analyysi auttaa ymmärtämään, miksi ilmastokriisistä kärsivät etenkin globaalissa etelässä asuvat naiset ja tytöt. Globaalisti etenkin naiset ovat riippuvaisia maasta ja metsistä hengissä pysymisen ja tulon lähteinä, jolloin ekstraktivismi ja sään ääri-ilmiöt lisäävät naisten köyhyyttä sekä kuormitusta palkattomassa ja palkallisessa työssä. Lisäksi naisten alisteinen asema globaalissa taloudessa merkitsee sitä, että heillä on vähemmän varallisuutta, jonka kautta suojautua ilmastokriisin negatiivisilta vaikutuksilta. (Heintz ym. 2021; Kothari ym. 2019; UN Women 2021.)

Toiseksi feministisen ja postkolonialistisen analyysin soveltaminen rinnakkain auttaa myös ymmärtämään niitä paineita, joita ekologiset kriisit aiheuttavat elämän tuottamiselle ja ylläpitämiselle. Erityisen hyödyllisenä ilmastokriisiin liittyvien sukupuolittuneiden ja koloniaalien eriarvoisuuksien ymmärtämiselle pidämme sosiaalisen uusintamisen ehtymistä koskevaa teoriaa (Rai ym. 2014). *Sosiaalisen uusintamisen ehtyminen* viittaa tilanteeseen, jossa sosiaalisen uusintamisen olosuhteet ovat sellaiset, että siihen vaadittavat voimavarat eivät ehdi täydentyä, vaan ne vähitellen kuluvat loppuun (mt.). Ilmastokriisi ja ekstraktivismi lisäävät todennäköisyyttä sosiaalisen uusintamisen ehtymiseen etenkin globaalissa etelässä asuvilla köyhimmillä naisilla, joista monet kuuluvat alkuperäisväestöihin. Naiset ja tytöt tekevät globaalisti valtaosan sosiaaliseen uusintamiseen liittyvästä työstä veden ja polttopuiden hakemisesta ruoanlaittoon. Tätä työtä maiden pilaantuminen ja anastukset, metsien tuhoutuminen ja vedensaannin niukkuus vaikeuttavat. (Heintz ym. 2021.) Lisäksi ilmaston ja ympäristön kriisit kasvattavat konfliktien todennäköisyyttä, millä on niin ikään sukupuolittuneita seurauksia. Konfliktit lisäävät naisten voimavarojen ehtymistä, kun päivittäinen ja ylisukupolvinen

elämän ylläpitäminen vaikeutuu ja todennäköisyys sukupuolittuneelle väkivallalle konfliktin oloissa kasvaa (Rai ym. 2019).

Feministisen ja postkolonialistisen teorian soveltaminen rinnakkain tuo myös näkyviin sen, kuinka globaalin pohjoisen tavat uusintaa itseään lisäävät uusintamisen ehtymistä globaalissa etelässä. Tavallisesti tämä on tarkoittanut sitä, kuinka globaalissa pohjoisessa sosiaalinen uusintaminen perustuu myös halvalle ja joustavalle globaalin etelän naisten työlle, esimerkiksi kotiapulaisina tai matalapalkkaisina hoitotyöntekijöinä (Rai 2019). Näin tavat, joilla hoivavajetta paikataan globaalissa pohjoisessa, eivät kuro sitä umpeen, vaan siirtävät sitä globaaliin etelään, jossa köyhät naiset joutuvat jättämään lapsensa sukulaisten hoidettavaksi. Sosiaalisen uusintamisen tarkastelu pitää kuitenkin sisällään myös sen rakenteelliset ja ekologiset olosuhteet (Bakker 2007; Foley 2019). Kytkeytyneitä globaaleja talouksia tarkastellen (Bhambra 2021) voidaan ajatella, että globaalin pohjoisen yhteiskuntien ekstraktivistiselle ylikulutukselle rakentuvat tavat uusintaa itseään kiihdyttävät sosiaalisen uusintamisen ehtymistä globaalissa etelässä myös rapauttamalla elämän ylläpitämisen edellyttämiä ekologisia rakenteita ihmisillä, jotka ovat vähiten ilmastokriisistä vastuussa.

Valtavirtaisen kestävyys siirtymän risteävät eriarvoisuudet

Ilmasto- ja ympäristökriisin syveneminen luo tarpeen *kestävyys siirtymälle* eli pikaisille toimille talouden rakenteiden ja prosessien muuttamiseksi, mikä on ollut myös enenevässä määrin keskeinen teema poliittisen talouden analyysissä (Newell ym. 2021; Järvensivu ym. 2023). Kestävyys siirtymä kapeasti ymmärrettynä tarkoittaa siirtymistä pois fossiilitaloudesta ja kohti uusiutuvan energian taloutta.

Kestävyys siirtymän feministinen ja postkolonialistinen tarkastelu ottaa laajemman näkökulman kestävyys siirtymään: se pureutuu globaalin kapitalismin kolonialististen ja sukupuolittuneiden valtarakenteiden analysoimiseen niin tiedontuotannollisesta kuin sukupuolittuneiden elettyjen kokemusten ja vaikutustenkin näkökulmasta (Sultana 2022). Tällainen tarkastelu kysyy: kenen ja millaiseen visioon kestävyys siirtymä perustuu, kuka hyötyy ja miten haitat jakautuvat niin globaalisti kuin sukupuolittuneesti? Tässä osiossa

valotamme näitä kysymyksiä keskittymällä energiasiirtymään, eli siirtymään fossiilitaloudesta uusiutuvan energian talouteen, kestävyys siirtymän keskeisenä osa-alueena (Rohracher 2019). Feministisen ja postkolonialistisen teorian synergioita hyödyntämällä arvioimme kriittisesti etenkin valtavirtaista, kapeaa kestävyys siirtymää tarkastelemalla sitä ensin energiasiirtymään kytkeytyvän sosiaalisen ja ekologisen tuhon ja toiseksi siirtymäpoliittisten visioiden sukupuolittuneen epistemologian ja vaikutusten kautta.

Energiasiirtymä osana laajempaa kestävyys siirtymää on olennainen tarkastelukohde etenkin kolmesta syystä. Ensinnäkin ilmastokriisin hillitsemiseen tähtäävä valtavirtainen kestävyys siirtymä painottaa siirtymää fossiilienergiasta vähäpäästöisiin vaihtoehtoihin, kuten aurinko- ja tuulivoimaan (IPCC 2023b, 12), mikä perustuu empiirisesti kyseenalaiseen uskoon teknologian avulla tapahtuvasta ”vihreästä kasvusta” (Vadén ym. 2020; Hickel ja Kallis 2019). Toiseksi kestävyys siirtymää lähestytään usein teknokraattisesti, jolloin teknologiset ratkaisut nähdään riittävinä kestävyysongelmien ratkaisemiseksi, mutta samalla sivuutetaan, kuinka näennäisen neutraaleina esitetyt teknologiset ratkaisut ylläpitävät ja syventävät globaalia sukupuolittunutta eriarvoisuutta (Sultana 2022). Kolmanneksi siirtymäpoliittisiin visioihin sisältyvä ajatus fossiilienergian korvaamisesta vähäpäästöisin teknologioin edellyttää merkittäviä investointeja ja suuria määriä mineraaleja, mikä kiihdyttää globaalia mineraalitarvetta ja ekstraktivismia (Bolger ym. 2021). Tämä asettaa haasteita niin resurssien saatavuudelle kuin sosiaaliselle ja ekologiselle kestävyydellekin, erityisesti globaalissa etelässä (Acosta 2013).

Näiden kolmen syyn vuoksi sekä feministisessä että postkolonialistisessa poliittisen talouden tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota energiasiirtymän poliittiseen talouteen sekä sen sukupuolittuneisiin ja kolonialistisiin juuriin ja materiaalsiin vaikutuksiin. Ensinnäkin kaivannaisten myötä energiasiirtymällä on merkittäviä globaaleja linkityksiä, sillä suuri osa aurinko-, tuuli-, ja akkuteknologiaan tarvittavista olennaisten mineraalien, kuten litiumin, koboltin, teräksen ja lasikuidun, varannoista on peräisin globaalin etelän maista (Sovacool ym. 2023; Andreucci ym. 2023). Globaalin mineraalitarpeen kasvu lisää näissä maissa ympäristökatastrofen ja -konfliktien riskiä (Smart 2020). Toiseksi valtavirtaisen kestävyys siirtymän ekstraktivistiset käytänteet perustuvat historiallisille kolonialistisille alistussuhteille (Sultana 2022; Chagnon ym. 2022; Dunlap 2023). Koloniaalisten velkasuhteiden vuoksi globaalin

etelän valtioilla on heikommat lähtökohdat neuvotella kaivos- ja infrastruktuurihankkeiden ehdoista, vaikka nämä tuottaisivat merkittäviä haittoja luonnolle ja alkuperäiskansoille (Hickel ym. 2021). Eriarvoistavien ja ekstraktivististen dynamiikkojensa myötä vihreä siirtymä globaalissa pohjoisessa sekä vahvistavaa olemassa olevia että luo uusia sukupuolittuneita eriarvoisuuden dimensioita erityisesti maanomistajuuteen ja ympäristöoikeudenmukaisuuden liittyen (Sovacool ym. 2023).

Energiasiirtymä myös kasvattaa merkittävästi globaalia maankäyttöä: yhä suurempia maa-alueita valjastetaan uusiutuvan energian tuottamiseksi tarvittavien mineraalien louhimiseen sekä energian tuottamiseen. Tämä puolestaan kasvattaa painetta esimerkiksi ruoan tuotannolle ja väestöjen pakkosiirrolle, jotka kohdistuvat erityisesti naisiin ja vähemmistöihin. (Scheidel ja Sorman 2012.) Maankäytön kasvavaan tarpeeseen liittyy myös *vihreän maakaappauksen* (engl. *green grabbing*) dynamiikkoja, kun maiden ja metsien hallintaanottoa perustellaan nimenomaan ympäristö- ja ilmastosyillä (Fairhead ym. 2012).

Maankaappaukset ovatkin mahdollisia erityisesti alueilla, joissa paikallisten, usein marginalisoitujen väestöryhmien, maa- ja metsäoikeuksia ei ole tunnustettu. Samalla maankaappauksiin sekä uusien maiden kaivostoimintaan valjastamiseen liittyy konflikteja. Maailmassa on jo nyt yli 700 kaivosteollisuuteen liittyvää ympäristökonfliktia, joista suurin osa sijoittuu globaaliin etelään (Environmental Justice Atlas 2023). Uskolonialistiseen vihreään ekstraktivismiin kytkeytyvillä konflikteilla on myös sukupuolittuneita ja intersektionaalisia vaikutuksia. Esimerkiksi alkuperäiskansojen ja maaseutujen vähävaraisten maa-alueet näyttäytyvät joissain tapauksissa *terra nullius*-sena eli ei-kenenkään-maana. Tämän vuoksi paikalliset vallan epätasa-arvot manifestoituvat maa- ja metsäoikeuskysymyksissä, jolloin ekstraktivismiin negatiiviset seuraukset kasautuvat heikoimmassa asemassa oleville. (Fairhead ym. 2012.) Ekofeministinen analyysi korostaa, että naiset ja vähemmistöt kärsivät ekstraktivistisen talouden suorasta ja epäsuorasta väkivallasta useammin kuin muut ryhmät. Siten marginalisoidut ryhmät myös usein muodostavat ekstraktivististen hankkeiden vastustamisen eturintaman, joka altistaa heidät useammin suoran väkivallan erilaisille ilmenemismuodoille. Lisäksi naisten kantaman hoivavastuun ja sukupuolistereotyyppien ja -roolien vuoksi paikalliset ympäristötuhot, maankaappaukset ja niistä seuraavat pakkosiirrot aiheuttavat suoraa uhkaa perheen ruuansaannille, terveydelle ja

hyvinvoinnille, ja siten myös sukupuolittunutta epäsuoraa väkivaltaa naisille ja marginalisoiduille yhteisöille. (Laterra ym. 2021.)

Alkuperäisväestöjä tarkastelevat etnografiset tutkimukset niin globaalissa pohjoisessa kuin etelässäkin ovat niin ikään eritelleet valtavirtaiseen kestävyys-siirtymään kytkeytyvän vihreän kolonialismin sukupuolittuneita vaikutuksia. Esimerkiksi feministisen maantieteen tutkijat Marina Caretta ja kumppanit (2020) keskustelevat ekstraktivismiin kytkeytyvästä sukupuolittuneesta väkivallasta ja vastarinnasta Yhdysvaltojen Länsi-Virginiassa ja Ecuadorin Cuenassa toteutettujen tapaustutkimusten kautta. Tutkimalla monipaikkaisesti ekstraktivistisen teollisuuden vaikutuksia paikalliseen vedensaantiin tutkijat tuovat esiin, että naisilla ja alkuperäiskansoilla on korostunut rooli ekstraktivistisen teollisuuden vastustamisessa, riippumatta siitä onko kyseessä “korkean” tai “matalan” kehityksen alue. (Emt.) Samankaltaisesti myös arktisia alueita tarkasteleva etnografinen tutkimus on havainnut, että alkuperäiskansojen naisilla on heikompi edustus ja siten heikommat mahdollisuudet vaikuttaa ekstraktivististen hankkeiden suunnitteluun ja arvioon. Tämän seurauksena esimerkiksi sukupuolittuneita vaikutuksia ja naisten kokemuksia ei huomioida yhtä vahvasti pohjoisen pallonpuoliskon ympäristötuhoa aiheuttavissa suunnitelmissa. (Kuokkanen 2019.)

Kestävyys siirtymän feministinen ja postkolonialistinen rinnakkainen tarkastelu huomioi, että valtavirtainen energiasiirtymä perustuu epistemologisesti länsimaalaiselle patriarkaaliselle visiolle kestävydestä, jossa ei kyseenalaisteta globaalin kapitalismin sisäsyntyisiä ristiriitaisuuksia kestävyuden näkökulmasta. Feministinen tarkastelu on tuonut näkyväksi, kuinka energiasiirtymää koskeva tieto kietoutuu talouden eriarvoisiin valtasuhteisiin, jolloin sekä tulevaisuuden kestävyysvisiot että näille visioille rakentuvat käytännöt ovat sukupuolittuneita ja koloniaalisia valtarakenteita hyväksikäytettäviä (Wolfram ja Kienesberger 2023).

Esimerkiksi Ruotsin siirtymäpoliittisten visioiden feministinen tarkastelu havainnoi, miten sukupuolittuneet rakenteet ja energiasiirtymään liittyvä symbolismi nivoutuvat läheisesti maskuliiniseen ontologiaan (Kronsell 2013). Siirtymävisioihin sisäänrakennettu miesnormi näkyy siirtymäpolitiikan painotuksista, jotka korostavat teollisuuden ja teknologian murroksia ja painotavat teknologian muutosta käyttäytymisen muutoksen sijaan. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että maskuliinisia normeja ja käytösmalleja, kuten korkeaa

energiankulutusta tai yksityisautoilua, ei kyseenalaisteta. Samalla teknologisia ratkaisuja painottavat siirtymäpoliittiset visiot sivuuttavat naisten ja vähemmistöjen näkökulman. Toisaalta myös energiasiirtymän työnjako ja teknologiset kulttuurit painottuvat maskuliinisen asiantuntemuksen arvostamiseen, mikä eriarvoistaa resurssien jakautumista ja päätöksentekoa energiasiirtymässä. (Lieu ym. 2020.) Lisäksi näennäisen neutraali mutta maskuliinisille tietämisen tavoille rakentuva energiasiirtymä jättää huomiotta näkökulmien ja elettyjen todellisuuksien moninaisuuden. Tämä näkyy muun muassa energiasiirtymän ja ekstraktivismiin välisissä yhteyksissä, joissa siirtymän onnistuminen riippuu mahdollisuudesta hyödyntää ilmaista tai halpaa uusintavaa työvoimaa ja materiaaleja globaalissa etelässä (Sovacool ym. 2023).

Feministinen ja postkoloniaalinen vihreän siirtymän tarkastelu on tärkeää myös suomalaisessa kontekstissa. Suomessa siirtymäpolitiikkaa tarkastellaan erityisesti teknologia- ja teollisuuslähtöisesti (Järvensivu ym. 2023). Teknologia- ja teollisuusalat ovat edelleen vahvasti miesvaltaisia aloja. Lisäksi useat visiot pohjautuvat osakseen ekologiseen modernisaatioon, jossa ei pureuduta syvemmin kapitalistisen kasvuparadigman sisäsyntyisiin kestävyysristiriitoihin – ekologiseen tuhoon, kolonialistisiin valtarakenteisiin taikka sukupuolten välisiin eriarvoisuuksiin. Suomi osana Euroopan unionia toteuttaa valtavirtaista kestävyys siirtymää, jonka on esitetty rakentuvan perustavanlaatuisesti historiallisille koloniaalisille valtasuhteille, joissa ekstraktivistiset perinteet syvenevät aiheuttaen sosiaalista ja ekologista tuhoa ja kuolemaa (Dunlap ja Laratte 2022). Tällaisen koloniaalin ekstraktivismiin voi ajatella osoittavan, että valtavirtaisen vihreän siirtymän poliittinen talous rakentuukin enemmän globaalin kapitalismin ja pääoman kasaamisen turvaamiselle kuin vahvalle, sosiaalisia ja ekologisia näkökohtia painottavalle kestävyys siirtymälle (Anderrucci ym. 2023, 3).

Feministisen ja postkolonialistisen tarkastelun kuljettaminen rinnakkain auttaakin tunnistamaan, kuinka valtavirtainen kestävyys siirtymä asettuu jatkuvaan koloniaalia ja sukupuolittunutta eriarvoisuutta ylläpitävän ja syventävän talousjärjestelmän kanssa. Vaihtoehtona valtavirtaiselle kestävyys siirtymälle feministinen ja postkoloniaali tutkimus painottaakin paitsi sosioteknistä, myös sosiokulttuurista muutosta korkean kulutuksen ja tuotannon talouksista kestävämpään talouteen, jossa sekä päästöjen että resurssien kulutusta vähennetään sosiaalisen oikeudenmukaisesti (Köhler ym. 2019).

Globaalisti solidaarisempi kestävyysmurros?

Edellä olemme arvioineet, millaisia eväitä feministinen ja postkolonialistinen tarkastelu tarjoavat ekologisten kriisien ja kestävyys siirtymän poliittisen talouden analyysiin. Tarkastelussamme olemme tuoneet esiin feminististen ja postkolonialististen lähestymistapojen teoreettista synergiaa, jonka hyödyntäminen syventää ymmärrystä ekologisten kriisien globaaliin poliittiseen talouteen kytkeytyvistä risteävistä eriarvoisuuksista. Lopuksi ammennamme teoreettisen synergian ajatuksesta tarkastellaksemme, miltä tasa-arvon ja globaalin solidaarisuuden lähtökohdaksi ottava kestävyysmurros voisi näyttää.

Synergian ensimmäisenä puolena tarkastelemme feministisiä lähestymistapoja. Feministinen poliittisen talouden tutkimus korostaa talousjärjestelmän tarkoituksen kriittistä uudelleenarviointia ja hoivan roolia talouksien ylläpitämisessä (ks. Rai ym. 2014). Tässä tehtävässään se antaa myös välineitä ekologisesti ja sosiaalisesti kestävämmän kestävyys siirtymän kuvitteluun. Feministinen tarkastelu korostaa, ettei kestävyys siirtymää voi toteuttaa nykyisen, eriarvoisen järjestelmän logiikkaa noudattaen vaan tulee kyetä kuvittelemaan toisenlaisia, kestävämpiä talouden järjestyksiä. Feministiset vaihtoehdot vallitseville talousymmärryksille korostavat “elämän ylläpitämistä ja kukoistusta” (Nelson ja Power 2017) talouden tavoitteena, minkä voi ymmärtää huolenpitoa ihmisistä ja muusta luonnosta. Tämä ei siis tarkoittaisi vain ihmisten välisten erojen tasaamista nykyisessä, kasvua korostavassa talousjärjestelmässä, vaan laajamittaisempaa muutosta kohti tasa-arvoisempaa, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävämpää talousjärjestelmää. Tässä ajattelussa kasvu ei voi olla tavoite sinänsä eikä sitä voi tavoitella elämän ylläpitämisen kustannuksella. (Bakker 2020; Heintz ym. 2021.)

Näin feministinen talouden tutkimus yhdistyy moniin muihin talousjärjestelmän kasvukeskeisyyttä kritisoiiviin ajatusperinteisiin, kuten ekologista kestävyyttä ja kohtuutta koskevaan talousajatteluun. Samalla feministisessä tutkimuksessa on kuitenkin tuotu esiin, että myös ekologista kestävyyttä korostavassa talousajattelussa on usein sokeita pisteitä liittyen talousjärjestelmän risteäviin eriarvoisuuksiin. Esimerkiksi sosiaalisen uusintamisen ja hoivan rooli on jäänyt sivuun myös kestävyysmurrosta hahmottelevassa tutkimuksessa. Feministiset toimijat, kuten UK Women’s Budget Group (2022), ovatkin tuoneet esiin, kuinka kestävyys siirtymän visioissa ei tulisi kiinnittää

huomiota vain miesvaltaiseen teollisuuteen vaan myös sosiaalisesti infrastruktuuriksi kutsuttuun, naisvaltaiseen koulutus-, sosiaali- ja terveystalouteen. Näillä sektoreilla tehtävä uusintava työ on avainasemassa myös sosiaalisesti ja ekologisesti kestävämpien yhteiskuntien rakentamisessa, ja siksi niiden kasvattaminen voisi tuoda vihreitä työpaikkoja saastuttavilta teollisuudenaloilta katoaville työpaikoille (ks. de Henau ja Himmelweit 2021).

Postkoloniaalisesta näkökulmasta oikeudenmukaisen kestävyys siirtymän toteuttaminen vaatii demokraattista, dekoloniaalista, desentralisoitua, moninäkökulmaista ja julkisesti omistettua siirtymää, jossa sekä ihmisten että koko elinkirjon hyvinvointi asetetaan voitontavoittelun edelle. Vaihtoehtoisissa talousmalleissa energian tuotannon ja kulutuksen ”viherryttämisen” sijaan painotetaan rikkaiden valtioiden energian käytön vähentämisen lisäksi resurssien ja energian käytön oikeudenmukaisempaa globaalia jakautumista ja erilaisten hyvinvointimallien toimeenpanon merkitystä (Hickel ja Kallis 2019). Oikeudenmukaista siirtymää tarkastelevissa tutkimuksissa on korostettu tarvetta postkoloniaaliseen ja postkapitalistiseen kestävyys siirtymään, jossa vaihtoehtoiset (esimerkiksi alkuperäiskansojen) visiot ja intersektionaalinen analyysi ohjaavat sosiaalisesti ja ekologisesti kestävämpää siirtymää huomioiden energiankulutuksen vähentämisen tarpeen ja kasvutalouden ekologiset rajoitteet (Kothari ym. 2019).

Siirtymäpolitiikan koloniaalisen ja episteemisen väkivallan haastaminen edellyttää siirtymistä kohti epistemologista ja ontologista moninaisuutta eli pluriversaalisuutta (Sultana, 2019). Myös Kothari ja muut (2019) ovat korostaneet moninäkökulmaisen kestävyys siirtymän tarvetta ja hegemonisen länsimaalaisen kehitysparadigman hylkäämistä. Heidän mukaansa eurosentriseen kolonialismiin perustuva valtavirtainen kestävyys siirtymä on yksi monista visioista tulevaisuuden kestäville talousjärjestelmälle, ja he esittelevät useita, jo olemassa olevia vaihtoehtoisia ”ruohonjuuritason” tapoja elää kestävämmiin. Jälkikolonialistisen kestävyys siirtymän toteuttaminen edellyttää ekstraktivismista ihmisille ja muulle luonnolle aiheutuvan tuhon huomioimista sekä siirtymistä sellaisiin vastavuorisiin lähestymistapoihin, joissa ihmisyhteisöt pyrkivät vastavuoroiseen yhteisluontoon elinympäristöjensä kanssa. Tällaisia ovat esimerkiksi Latinalaisen Amerikan alkuperäiskansojen Buen Vivir -filosofia, jossa pyritään ”hyvään elämään” osana ekologista ekosysteemiä (Kothari ym. 2019).

Tiivistäen feminististen ja postkolonialististen näkökulmien rinnakkainen tarkastelu tuo esiin tarpeen sellaiselle kestävyys siirtymälle, joka ei toisintaisi eriarvoisuuden, hoivan ja ilmaston kriisejä syventävän talousjärjestelmän valuvikoja. Lähestymistapojen välinen teoreettinen synergia myös korostaa moninäkökulmaisuuksien tarvetta talousjärjestelmän rakenteellisten ongelmien ratkaisussa sekä globaalisti solidaarisemman kestävyysmurroksen kuvittelussa. Koska elämme globaalissa taloudessa, jossa niin yhteiskunnat kuin ekosysteemitkin ovat toisiinsa kytkeytyneitä, ajattelemme, että poliittisen talouden tutkimuksella on annettavaa tällaiseen kuvitteluun. Feministinen ja postkolonialistinen tarkastelu antavat eväitä eritoten eriarvoisuutta ja sortoa ylläpitävistä ajattelutavoista pois oppimiseen, sillä tekemällä näkyväksi nykyisiä ja historiallisia eriarvoisuuksia ne luovat tilaa eriarvoisuuksien haastamiselle ja oikeudenmukaisemman talousjärjestelmän kuvittelulle (Rai 2019). Samalla kaikilla lähestymistavoilla – myös tässä katsauksessa käsitellyillä – on omat sokeat pisteensä ja katveensa, ja ekologisten kriisien ratkaisu edellyttääkin moninaisia teoreettisia lähestymistapoja. Siksi päätämmekin katsauksemme kutsumalla muita mukaan pohtimaan, millaisia kriittisiä synergioita tarvitaan, jotta poliittisen talouden tutkimuksessa voitaisiin paremmin sekä ymmärtää ekologisia kriisejä että auttaa näkemään vaihtoehtoja eriarvoisuutta ylläpitäville sekä syventäville ajattelutavoille ja rakenteille.

Lähteet

- Arruzza, Cinzia, Bhattacharya, Tithi ja Fraser, Nancy. 2019. *Feminism for the 99%: a manifesto*. Lontoo: Verso.
- Acosta, Alberto. 2013. Extractivism and neo-extractivism: two sides of the same curse. Teoksessa Miriam Lang, Lyda Fernando ja Nick Buxton (toim.), *Beyond development alternative visions from Latin America*. Berliini: Transnational Institute / Rosa Luxemburg Foundation, 61–86.

- Andreucci, Diego, García López Gustavo, Radhuber, Isabella, Conde, Marta, Voskoboynik, Daniel ja Zografos, Christos. 2023. The coloniality of green extractivism: unearthing decarbonisation by dispossession through the case of nickel. *Political Geography*, 107, 102997. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2023.102997>
- Bakker, Isabella. 2007. Social reproduction and the constitution of a gendered political economy. *New Political Economy*, 12:4, 541–556. <https://doi.org/10.1080/13563460701661561>
- Bakker, Isabella. 2020. Variegated social reproduction in neoliberal times: mainstream silences, feminist interventions. *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 28:2, 167–172. <https://doi.org/10.1080/08038740.2020.1714178>
- Bakker, Isabella ja Gill, Stephen (toim.). 2003. *Power, production and social reproduction: human in/security in the global political economy*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Best, Jacqueline, Hay, Colin, LeBaron, Genevieve ja Mügge, Daniel. 2021. Seeing and not-seeing like a political economist: the historicity of contemporary political economy and its blind spots. *New Political Economy*, 26:2, 217–228. <https://doi.org/10.1080/13563467.2020.1841143>
- Bhambra, Gurinder K. 2021. Colonial global economy: towards a theoretical reorientation of political economy. *Review of International Political Economy*, 28:2, 307–322. <https://doi.org/10.1080/09692290.2020.1830831>
- Bhambra, Gurinder K. ja Holmwood, John. 2021. *Colonialism and modern social theory*. Cambridge: Polity Press.
- Bhambra, Gurinder K. ja Newell, Peter. 2023. More than a metaphor: “climate colonialism” in perspective. *Global Social Challenges Journal*, 2:2, 179–187. <https://doi.org/10.1332/EIEM6688>
- Bhattacharyya, Gargi. 2018. *Rethinking racial capitalism: questions of reproduction and survival*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Bolger, Meadhbh, Marin, Diego, Tofghi-Niaki, Aadrien ja Seelmann, Louelle. 2021. Green mining’ is a myth: the case for cutting EU resource consumption. European Environmental Bureau. https://eeb.org/wp-content/uploads/2021/10/Green-mining-report_EEB-FoEE-2021.pdf. [Luettu 1.12.2023]

- Caretta, Martina, Zaragocin, Sofia, Turley, Bethani ja Orellana, Kamila. 2020. Women's organizing against extractivism: towards a decolonial multi-sited analysis. *Human Geography*, 13:1, 49–59. <https://doi.org/10.1177/1942778620910898>
- Chagnon, Christopher W., Durante, Francesco, Gills, Barry K., Hagolani-Albov, Sophia E., Hokkanen, Saana, Kangasluoma, Sohvi M. J., Konttinen, Heidi, Kröger, Markus, LaFleur, William, Ollinaho, Ossi ja Vuola, Marketta P. S. 2022. From extractivism to global extractivism: the evolution of an organizing concept. *The Journal of Peasant Studies*, 49:4, 760–92. <https://doi.org/10.1080/03066150.2022.2069015>
- De Henau, Jérôme ja Susan Himmelweit. 2021. A care-led recovery from COVID-19: investing in high-quality care to stimulate and rebalance the economy. *Feminist Economics*, 27:1–2, 453–469. <https://doi.org/10.1080/13545701.2020.1845390>
- Dunlap, Alexander. 2023. The structures of conquest: debating extractivism(s), infrastructures and environmental justice for advancing post-development pathways. *International Development Policy*, 1–28. <https://doi.org/10.4000/poldev.5355>
- Dunlap, Alexander ja Laratte, Louis. 2022. European Green Deal necropolitics: exploring 'green' energy transition, degrowth and infrastructural colonization. *Political Geography*, 97, 102640. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2022.102640>
- Elias, Juanita ja Rai, Shirin M. 2019. Feminist everyday political economy: space, time, and violence. *Review of International Studies*, 45:2, 201–220.
- Elomäki, Anna ja Ylöstalo, Hanna 2021. Feministisempää poliittisen talouden tutkimusta. *Poliittinen talous*, 8:1, 87–99. <https://doi.org/10.51810/pt.101636>
- Environmental Justice Atlas. 2023. Global atlas for environmental justice. <https://ejatlas.org/> [Luettu 1.12.2023]
- Fairhead, James, Leach, Melissa ja Scoones, Ian. 2012. Green grabbing: a new appropriation of nature? *The Journal of Peasant Studies*, 39:2, 237–261. <https://doi.org/10.1080/03066150.2012.671770>
- Foley, Paul 2019. Social-ecological reproduction and the substance of life in commodity frontiers: newfoundland fisheries in world market shifts. *Capital and Class*, 43:4, 543–560. <https://doi.org/10.1177/0309816819880786>

- Fraser, Nancy. 2014. Behind Marx's hidden abode: for an expanded conception of capitalism. *New Left Review*, 86, 55–72.
- Ghosh, Jayati. 2022. *The making of a catastrophe: the disastrous economic fallout of the Covid–19 pandemic in India*. Delhi: Rupa Publications.
- Heintz, James, Staab, Silke ja Turquet, Laura. 2021. Don't let another crisis go to waste: the COVID–19 pandemic and the imperative for a paradigm shift. *Feminist Economics*, 27:1–2, 470–485. <https://doi.org/10.1080/13545701.2020.1867762>
- Hickel, Jason ja Kallis, Giorgios. 2019. Is green growth possible? *New Political Economy*, 25:4, 469–486. <https://doi.org/10.1080/13563467.2019.1598964>
- Hickel, Jason, Sullivan, Dylan ja Zoomkawala, Huzaifa. 2021. Plunder in the post–colonial era: quantifying drain from the global south through unequal exchange, 1960–2018. *New Political Economy*, 26:6, 1030–1047. <https://doi.org/10.1080/13563467.2021.1899153>
- Houtbeckers, Eeva. 2022. Ekofeministinen kohtuutus ja ekososiaaliset kriisit. *Poliittinen talous*, 10:2, 66–88. <https://doi.org/10.51810/pt.111959>.
- Hozic, Aida A. ja Jacqui True (toim.). 2016. *Scandalous economics: gender and the politics of financial crises*. Oxford: Oxford University Press.
- IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change). 2023a. *Climate change 2022: impacts, adaptation and vulnerability. Contribution of working group II to the sixth assessment report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009325844>.
- IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change). 2023b. Summary for policymakers. Teoksessa Core Writing Team, Hoesung Lee ja José Romero (toim.), *Climate change 2023: synthesis report. Contribution of working groups I, II and III to the sixth assessment report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Geneva: IPCC, 1–34. <https://doi.org/10.59327/IPCC/AR6-9789291691647.001>
- Järvensivu, Paavo, Toivanen, Tero, Vadén, Tere, Lähde, Ville, Majava, Aantti, Ahokas, Jussi, Hakala, Emma, ja Eronen, Jussi. 2023. Teollisen kestävyys siirtymän tiedevetoinen suunnittelu. *Poliittinen talous*, 11:1, 8–47. <https://doi.org/10.51810/pt.124766>

- Kothari, Ashish, Salleh, Ariel, Escobar, Arturo, Demaria, Federico ja Acosta, Alberto (toim.). 2019. *Pluriverse a post-development dictionary*. New Delhi: Tulika Books.
- Köhler, Jonathan, Geels, Frank, Kern, Florian, Markard, Jochen, Onsongo, Elsie, Wieczorek, Anna, Alkemade, Floortje, Avelino, Flor, Bergek, Anna, Boons, Frank, Fünfschilling, Lea, Hess, David, Holtz, Georg, Hyysalo, Sampsa, Jenkins, Kristen, Kivimaa, Paula, Martiskainen, Mari, McMeekin, Andrew, Mühlemeier, Maire Susan, ... Wells, Peter. 2019. An agenda for sustainability transitions research: state of the art and future directions. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 31, 1–32. <https://doi.org/10.1016/j.eist.2019.01.004>
- Kronsell, Annica. 2013. Gender and transition in climate governance. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 7, 1–15. <https://doi.org/10.1016/j.eist.2012.12.003>
- Kuokkanen, Rauna. 2019. At the intersection of Arctic indigenous governance and extractive industries: a survey of three cases. *The Extractive Industries and Society*, 6:1, 15–21. <https://doi.org/10.1016/j.exis.2018.08.011>
- Lattera, Patricia, Eliosoff, María Julia ja Costantino, Agostina. 2021. Austerity programs in Argentina and the structural continuity of extractivism: a feminist perspective. *Agrarian South: Journal of Political Economy*, 10:1, 110–138. <https://doi.org/10.1177/22779760211002643>
- LeBaron, Genevieve, Mügge, Daniel, Best, Jacqueline ja Hay, Colin. 2021. Blind spots in IPE: marginalized perspectives and neglected trends in contemporary capitalism. *Review of International Political Economy*, 28:2, 283–294. <https://doi.org/10.1080/09692290.2020.1830835>
- Lieu, Jenny, Sorman, Alevgul, Johnson, Oliver, Virla, Luis ja Resurrección, Bernadette. 2020. Three sides to every story: gender perspectives in energy transition pathways in Canada, Kenya and Spain. *Energy Research and Social Science*, 68, 101550. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2020.101550>
- Meghji, Ali. 2022. Towards a theoretical synergy: critical race theory and decolonial thought in Trumpamerica and Brexit Britain. *Current Sociology*, 70:5, 647–664. <https://doi.org/10.1177/0011392120969764>
- Newell, Peter, Paterson, Matthew ja Craig, Martin. 2021. The politics of green transformations: an introduction to the special section. *New Political Economy*, 26:6, 903–906. <https://doi.org/10.1080/13563467.2020.1810215>

- Paterson, Matthew. 2021. ‘The end of the fossil fuel age’? Discourse politics and climate change political economy. *New Political Economy*, 26:6, 923–936. <https://doi.org/10.1080/13563467.2020.1810218>
- Prügl, Elisabeth. 2021. Untenable dichotomies: de-gendering political economy. *Review of International Political Economy*, 28:2, 295–306. <https://doi.org/10.1080/09692290.2020.1830834>
- Rai, Shirin M. 2019. Reimagining the state: Marxism, feminism, postcolonialism. Teoksessa Davina Cooper, Nikita Dhawan ja Janet Newman (toim.), *Reimagining the state – theoretical challenges and transformative possibilities*. New York: Routledge, 37–56.
- Rai, Shirin M., Hoskyns, Catherine ja Thomas, Dania. 2014. Depletion: the cost of social reproduction. *International Feminist Journal of Politics*, 16:1, 86–105. <https://doi.org/10.1080/14616742.2013.789641>
- Rai, Shirin M., True, Jacqui ja Tanyang, Maria. 2019. From depletion to regeneration: addressing structural and physical violence in post-conflict economies. *Social Politics: International Studies in Gender, State and Society*, 26:4, 561–585. <https://doi.org/10.1093/sp/jxz034>
- Rohracher, Harald. 2018. Analyzing the socio-technical transformation of energy systems. Teoksessa Debra J. Davidson ja Matthias Gross (toim.), *Oxford handbook of economy*. Oxford University Press, 45–60. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190633851.013.3>
- Scheidel, Arnim ja Sorman, Alevgul. 2012. Energy transitions and the global land rush: ultimate drivers and persistent consequences. *Global Environmental Change*, 22:3, 588–595. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2011.12.005>
- Smart, Sebastian. 2020. The political economy of Latin American conflicts over mining extractivism. *The Extractive Industries and Society*, 7:2, 767–779. <https://doi.org/10.1016/j.exis.2020.02.004>
- Sovacool, Benjamin. K, Bell, Shannon Elizabeth, Daggett, Cara, Labuski, Christine, Lennon, Myles, Naylor, Lindsay, Klinger, Julie, Leonard, Kelsey ja Firestone, Jeremy. 2023. Pluralizing energy justice: incorporating feminist, anti-racist, indigenous, and postcolonial perspectives. *Energy Research and Social Science*, 97, 102996. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2023.102996>
- Sultana, Farhana. 2022. The unbearable heaviness of climate coloniality. *Political Geography*, 99, 102638. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2022.102638>

- UK Women's Budget Group. 2022. A green and caring economy. Final report. Rebekah Diski for The Women's Budget Group. <https://wbg.org.uk/wp-content/uploads/2022/11/A-Green-and-Caring-Economy-Report.pdf> [Luettu 15.12.2023]
- UN Women. 2014. *The world survey on the role of women in development: gender equality and sustainable development*. New York: UN Women.
- UN Women 2021. *Beyond COVID-19: a feminist plan for sustainability and social justice*. New York: UN Women.
- Vadén, Tere, Lähde, Ville, Majava, Antti, Toivanen, Tero, Eronen, Jussi. T. ja Järvensivu, Paavo. 2019. Onnistunut irtikytkentä Suomessa? *Alue ja ympäristö*, 48:1, 3–13. <https://doi.org/10.30663/ay.76338>
- Vadén, Tere, Lähde, Ville, Majava, Antti, Järvensivu, Paavo., Toivanen, Tero, Hakala, Emma ja Eronen, Jussi. T. 2020. Decoupling for ecological sustainability: a categorisation and review of research literature. *Environmental Science and Policy*, 112, 236–244. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2020.06.016>
- Wallerstein, Immanuel. 2004. *World-systems analysis: an introduction*. Durham: Duke University Press.
- Wolfram, Marc ja Kienesberger, Miriam. 2023. Gender in sustainability transition studies: Concepts, blind spots and future orientations. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 46, 100686. <https://doi.org/10.1016/j.eist.2022.100686>